

Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

A vállalati fenntarthatóság érintettközpontú vizsgálata

című doktori értekezés tézisei

Málovics György

Témavezető

Prof. Dr. Buday-Sántha Attila

Tanszékvezető egyetemi tanár, MTA doktora

– 2009 –

I. A KUTATÁSI TÉMA BEMUTATÁSA, A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A jelenlegi társadalmi-gazdasági folyamatok „fenntarthatatlanságának” tényét, azok ökológiai, társadalmi, és így végső soron gazdasági szempontból is önpusztító jellegét a Bruntland-jelentés (1987) tette szélesebb körben ismertté. Azóta képezi a „fenntartható fejlődés” fogalma egyre inkább a mindenkori médiabeli, politikai és tudományos diskurzus integráns részét. A Bruntland-jelentés egyik fő mondanivalóját, társadalmi-gazdasági rendszerünk ökológiai szempontból való fenntarthatatlanságát napjainkban – sok egyéb tanulmány mellett – a Klímaváltozás Nemzetközi Kormányközi Testülete (International Panel on Climate Change) (IPCC 2007) és a Stern (2006) jelentések dokumentálják.

Azzal kapcsolatban, hogy mit és hogyan is kellene tenni az emberi társadalmaknak, a gazdasági élet szereplőinek annak érdekében, hogy a fenntarthatatlan folyamatok által előidézett jövőbeni negatív jóléti változásokat elkerüljük, nem beszélhetünk sem tudományos, sem pedig politikai-társadalmi konszenzusról.

Mіндеzen nehézségek ellenére a fenntartható fejlődés koncepciója napjainkban a tudományos és a politikai diskurzus egyik legfontosabb részét képezi. Mind az Európai Unió, mind pedig az egyes tagállamok megalkották saját fenntartható fejlődési stratégiáikat, és a fenntartható fejlődés megkerülhetetlen feltételként került bele az EU legfőbb stratégiai dokumentumába is. A nagyvállalati szféra szintén meghatározta saját magára vonatkoztatott fenntarthatósági értelmezését.

A fenntarthatóság problémaköre a közgazdaságtani elméletet sem hagyta „érintetlenül”. A közgazdaságtanban a fenntarthatósággal kapcsolatos vita gyakran az erős-gyenge dimenzió mentén jelenik meg. A gyenge és erős fenntarthatóság közti különbséget a kutatók jellemzően a természeti és a mesterséges tőke viszonyában látják. A **gyenge fenntarthatóság** elmélete értelmében a természeti- és mesterséges tőke egymással alapvetően helyettesítő viszonyban állnak. Az elmélet szerint az egyes tőketípusok (természeti és mesterséges) közti helyettesíthetőség következtében a fenntarthatóság kritériumának teljesítéséhez elég, ha a két tőketípus együttes értéke nem csökken – azaz ha bizonyos mennyiségű természeti erőforrás megsemmisülésével legalább ugyanolyan értékű mesterséges tőke jön létre. Az **erős fenntarthatóság** elmélete értelmében a természeti tőke mesterséges tőkével nem, vagy csupán nagyon kis mértékben helyettesíthető, és ezért abszolút külső fenntarthatósági korlátot képez, amelynek egy minimális szintjét meg kell őrizni a fenntarthatóság érdekében.

Ugyanakkor napjainkban egyre többen ismerik fel, hogy a közgazdaságtani irányzatok viszonyulása a fenntarthatóság témaköréhez nem redukálható a fenti vitára, illetve a természeti és mesterséges tőke viszonyának eltérő megítélésére. Sőt, a fenntarthatóság témaköre nem kezelhető egyetlen paradigma hagyományos határain belül, hanem interdiszciplináris megközelítést igényel (Buday-Sántha 2006). **Így a fenntarthatósággal kapcsolatos véleménykülönbségeket manapság elsősorban már nem (vagy legalábbis nem pusztán) a fenti, szűk közgazdaságtani kategóriákkal kapcsolatos vita határozza meg. A különbség jóval inkább a környezetgazdaságtani és ökológiai közgazdaságtani megközelítések kiinduló pontjaiban keresendők.** Azaz a fenntarthatóságról a közgazdaságtanban ténylegesen eltérő, paradigmának is nevezhető megközelítések élnek egymás mellett (Gowdy – Erickson 2005).

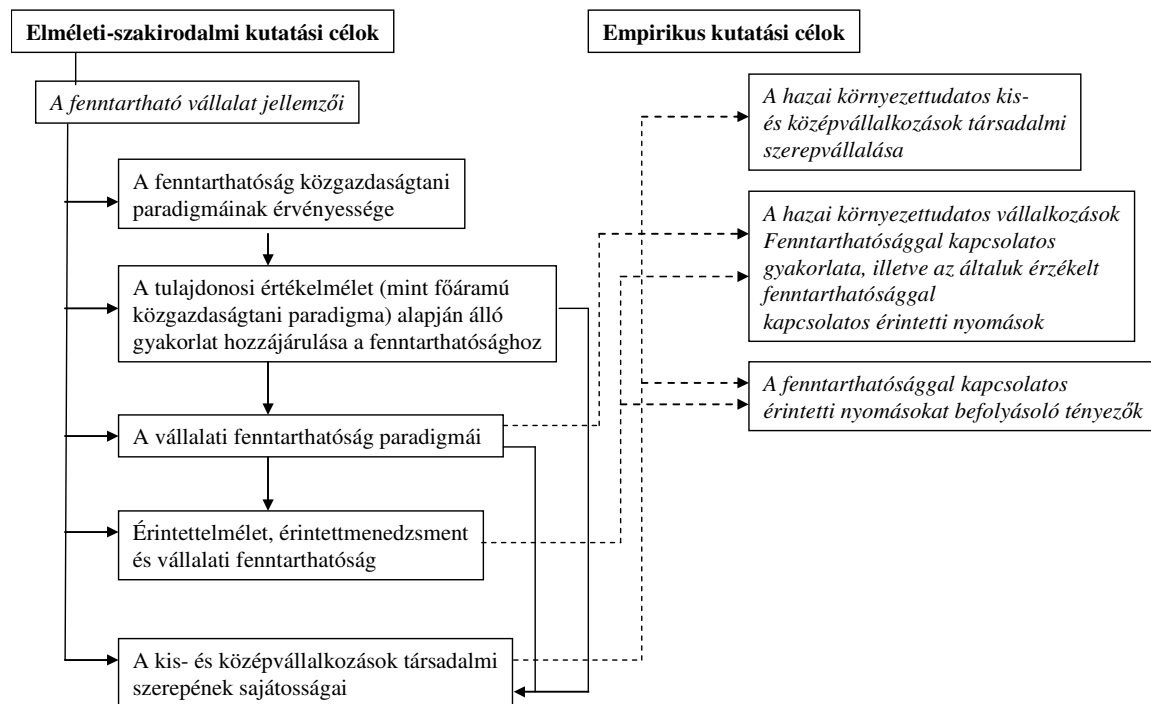
Tekintettel arra, hogy a fenntarthatóság koncepciója szigorú értelemben csak globális szinten értelmezhető, **a vállalati fenntarthatósággal foglalkozó koncepciók is jellemzően a makroszintű megközelítésekben indulnak ki.** Tekintettel a makroszinttel kapcsolatos tudományos vitákra, a fenntarthatóság mikro(vállalati-)szintű kritériumai kapcsán is versengő, esetenként egymásnak gyökeresen ellentmondó álláspontokkal találkozhatunk.

II. A DISSZERTÁCIÓ CÉLKITŰZÉSEI, HIPOTÉZISEI

Disszertációmban a következő kérdés megválaszolására teszek kísérletet: **az üzleti szférának milyen változásokon kellene keresztülmennie annak érdekében, hogy kijelenthessük, e szféra immár nem a fenntarthatósági probléma, hanem sokkal inkább a megoldás része?** E célkitűzésből kutatási célok egész rendszere fakad, amelyet az 1. ábra mutat be, és a melyek meghatározzák disszertációm felépítését is.

Dolgozatom elméleti részének fő kutatási kérdése tehát, hogy milyen is lenne (meghatározható-e egyáltalán) az a vállalati gyakorlat, amit fenntarthatónak nevezhetnénk, lévén az hozzájárul makroszinten a fenntarthatóság irányába történő elmozduláshoz. E kérdés megválaszolásához kapcsolódik második, harmadik, negyedik és ötödik kutatási célom.

1. ábra: A disszertáció kutatási céljainak rendszere

Forrás: saját szerkesztés

Első kutatási célom a közgazdaságtanban jelenleg két eltérő paradigmaként felfogható környezetgazdaságtan, illetve ökológiai közgazdaságtan álláspontjának elemzése a fenntarthatósággal kapcsolatosan – azaz a fenntarthatóság makroszintű közgazdaságtani paradigmáinak értékelése. Ennek kapcsán azt a kérdést igyekszem megválaszolni, hogy vajon a hagyományos (neoklasszikus) közgazdaságtani eszköztárra épülő környezetgazdaságtani megközelítés alkalmazása elégséges-e a gyakorlatban a fenntarthatóság állapota felé történő elmozduláshoz, vagy ténylegesen szükség van-e ezen paradigma meghaladására, mint ahogyan azt az ökológiai közgazdaságtan hangsúlyozza?

Második kutatási célom annak vizsgálata, hogy a főáramú közgazdaságtani megközelítésnek tekinthető tulajdonosi értékelmélet alapján történő gyakorlati vállalati működés vajon a fenntarthatóság irányába mutató gyakorlatnak tekinthető-e?

Mivel második kutatási célom kapcsán kutatásaim során azt a következtetést vontam le, hogy a fenntarthatóság szempontjából nézve a tulajdonosi értékelmélet alapján történő

vállalati működés meghaladására lenne szükség, így **harmadik kutatási célo**m annak elemzése, hogy melyek (illetve meghatározhatók-e) a fenntartható vállalat jellemzői. E kutatási cél kapcsán térek ki a jelenlegi legnépszerűbb vállalati felelősségvállalási koncepció, a vállalatok társadalmi felelősségvállalása (CSR) és a vállalati fenntarthatóság (corporate sustainability – CS) viszonyának tárgyalására, illetve elemzem a vállalati fenntarthatóság irányzatait (WBCSD 2006, Figge – Hahn 2004, Schaltegger – Burritt 2005, Shrivastava 1995, Tóth 2007, Lux 2006). Következtetésem, hogy a vállalati fenntarthatóság koncepciójának esetében a témával kapcsolatos tudományos bizonytalanság miatt különös jelentősége van a folyamatok racionalitásának, azaz a társadalmi részvételnek és deliberációnak, ami vállalati szinten az érintettelmélet, illetve érintettmenedzsment koncepciókhoz kapcsolódik. Így **negyedik kutatási célo**m esetében azt elemzem, hogy milyen típusú érintettmenedzsment tevékenység nevezhető fenntarthatónak.

Tekintettel a vállalatok társadalmi felelősségvállalásával, illetve a vállalati fenntarthatósággal foglalkozó szakirodalom nagyvállalat-centrikus mivoltára, és e megközelítés korlátaira, **ötödik kutatási célo**m a kis- és középvállalkozások társadalmi felelősségvállalási, illetve fenntarthatósági sajátosságainak vizsgálata, illetve annak elemzése, hogy ezek mennyiben különböznek a nagyvállalatok vonatkozó gyakorlatától.

A fenti célokra irányuló szakirodalmi kutatásaim alapján fogalmaztam meg empirikus kutatási céljaimat. **Hatodik kutatási célo**m (egyben első empirikus kutatási célo)m annak vizsgálata, hogy a hazai ISO 14001 tanúsított kis- és középvállalkozások felelősségvállalási gyakorlata mennyiben felel meg a nemzetközi szakirodalomban megjelenő szempontnak.

Hetedik kutatási célom (egyben második empirikus kutatási célo)m annak felderítése, hogy e vállalkozások milyen szélesebb értelemben vett fenntarthatósági szempontokat vesznek figyelembe működésük során, kiket tekintenek érintettjeiknek, illetve milyen fenntarthatósági nyomásokat tapasztalnak érintettjeik részéről.

Végül **nyolcadik kutatási célo**m (egyben harmadik empirikus kutatási célo)m azon kérdés megválaszolása, hogy az egyes olyan tényezők, amelyek a szakirodalom szerint befolyásolják a vállalatok felelősségvállalási/fenntarthatósági szerepvállalását, ám empirikusan kevésbé teszteltek (mint például a vállalati méret, tulajdonosi szerkezet, alkalmazotti, piaci, beszerzési kapcsolatok „helyisége”) mennyiben tekinthetők ténylegesen differenciáló tényezőnek az általunk vizsgált sokaság esetében.

Kutatási cél- és feladatrendszeremnek megfelelően **disszertációm négy fejezetre tagolódik**. Dolgozatom **első fejezetében** első és második kutatási célomat vizsgálom, illetve részben harmadik kutatási célommal kapcsolatban is teszek megállapításokat. A **második fejezetben** harmadik, illetve negyedik kutatási célommal kapcsolatosan vizsgálódom. Dolgozatom **harmadik részét** teljes egészében ötödik kutatási célo elemzésére fordítom. Végül, dolgozatom **negyedik fejezetében** az empirikus kutatási feladataimhoz kapcsolódó vizsgálataim eredményét ismertetem. Empirikus kutatásaim során mind kvalitatív (félig strukturált egyéni mélyinterjúk), mind pedig kvantitatív (önkitöltős kérdőív) módszereket alkalmaztam. Interjúvázlatom alapját Matolay et al. (2007) nemzeti ILO tanács részére készített interjústruktúrája képezte, míg kérdőívemet Konrad et al. (2006) stakeholder-mátrixa alapján a Babbie (2004) által meghatározott kérdőív-tervezési folyamatot végigjárva készítettem. Kvantitatív adataimat az SPSS 13.0. programmal elemeztem. A kvantitatív elemzéshez felhasznált módszertan kiterjed leíró statisztikák, keresztábrák elemzések, korrelációs számítás, klaszterelemzés és regresszió-analízis alkalmazására.

Empirikus kutatásom céljai kapcsán elméleti kutatási eredményeim tükrében a következő hipotéziseket állítottam fel:

Első primer kutatási célokhhoz kapcsolódóan:

A szakirodalom értelmében a KKV-k számos módon hozzájárulnak a társadalmi tőke „termeléséhez”. Ilyen lehet a helyi környezeti és társadalmi ügyekbe való bevonódás, helyi társadalmi szervezetek támogatása, önkéntes munka végzése környezeti és társadalmi célokért, az apró szívességek, valamint hozzájárulás a szektoron belüli és szektorok közötti hálózatok kialakulásához.

H1. A társadalmi tőke elmélete megfelelő keretet nyújt a KKV-k felelősségvállalásának megértéséhez.

A szakirodalom szerint formális kapcsolatok és intézkedések helyett a KKV-k felelősségvállalási önértelmezésében fokozott súlyt kapnak a helyi és iparági normák, etika, értékek és a jogszabályok.

H2. A KKV-k felelősségvállalása és érintetti kapcsolataik informálisak, formális eszközök és viszonyok nemigen jelennek meg e vállalati csoportnál.

A szakirodalom szerint a felelős magatartás kapcsán a KKV-k a nagyvállalatoktól eltérő érintetti körrel rendelkeznek. Legfontosabb érintettjeik alkalmazottaik, ezen túlmenően fontosak még számukra a fogyasztók, a beszállítók, a helyi közösség és a helyi természeti környezet.

H3. A KKV-k érintetti köre a nagyvállalatokéhoz képest sajátos. A KKV-k saját felelősségüket elsősorban az alkalmazottak irányába érzélik.

Második primer kutatási célokhhoz kapcsolódóan:

A vállalati fenntarthatóság szakirodalmának tanulmányozásakor azt tapasztaltam, hogy az elsősorban – bár nem kizárólag – a fenntarthatóság környezeti aspektusával foglalkozik. Ugyanakkor az is világossá vált számomra e szakirodalom alapján, hogy a vállalkozásokon feltehetően a fenntarthatóság gazdasági pilléréhez kapcsolódó nyomások a legerősebbek.

H4. A hazai ISO 14001 tanúsított vállalkozások elsősorban környezeti és gazdasági fenntarthatósági szempontokat vesznek figyelembe működésük során, illetve környezeti és gazdasági fenntarthatósági elvárásokkal találkoznak érintettjeik részéről.

Harmadik primer kutatási célokhhoz kapcsolódóan:

A szakirodalom alapján megállapítható, hogy a vállalati mérettel szorosan összefüggésbe hozható strukturális sajátosságok (tulajdonosi szerkezet, alkalmazotti, piaci, beszerzési kapcsolatok „helyége”) nagymértékben befolyásolhatják a vállalati felelősségvállalást, a vállalatok érintetti körét és ezáltal az általuk érzékelt érintetti elvárásokat.

H5. A szakirodalom által a vállalati viselkedés tekintetében differenciáló tényezőként számon tartott jellemzők ténylegesen befolyásolják a vállalati működés

fenntarthatósági aspektusait, a vállalatok érintetti körét és az érintettek irányából érzékelt elvárásokat.

III. AZ EMPIRIKUS KUTATÁS MÓDSZERTANA

Empirikus kutatásaim során mind kvalitatív, mind pedig kvantitatív módszereket alkalmaztam. A KKV-k felelősségvállalását feltáró elemzésemhez kvalitatív módszert alkalmaztam. Ez azért is volt különösen fontos, mivel empirikus kutatások (Spence et al. 2003) eredményei alapján kijelenthető, hogy a KKV-k beágyazottságából következően a szektor szereplőinek tevékenységét nagymértékben befolyásolja működésük földrajzi helye is. Azaz, bár találkoztam a szakirodalomban olyan szempontokkal, amelyek a kvantitatív kutatási fázis megtervezéséhez alapot szolgáltatottak, mindenképpen fontosnak ítélttem meg egy előzetes kvalitatív kutatás lefolytatását, mégpedig a KKV-k felelősségvállalásának szakirodalom által említett potenciális helyi-hazai eltérései miatt.

Kutatási alapsokaságomat (kvalitatív és kvantitatív kutatásom esetében egyaránt) a KÖVET-nél nyilvántartott hazai ISO 14001 tanúsított vállalkozások képezték. Kvalitatív interjúvázlatom alapját Matolay et al. (2007) nemzeti ILO tanács részére készített interjústruktúrája képezte. Ennek megfelelően 9 félig strukturált interjút készítettem Dél-alföldi Régióbeli ISO 14001 tanúsított (azaz környezeti szempontból élenjárónak tekinthető) vállalkozásokkal. Eredeti szándékomnak megfelelően kutatási célom (azaz a felelős/fenntartható gyakorlatok, érintetti nyomások feltárása) a válaszadók előtt gyakorlatilag az interjúkészítés teljes folyamata alatt rejtve maradt. Erre azért volt szükség, mert manapság e társadalmi és környezeti szempontok mintegy társadalmi elvárásként jelentkezhetnek a vállalkozások felé, ami nyilván válaszájukat is befolyásolhatja olyan irányban, hogy kinyilvánított preferenciáik zöldebbek/társadalmilag tudatosabbak tényleges preferenciáiknál. Azáltal, hogy kutatási célomat „elrejttem”, e torzító hatást jó eséllyel kiküszöböltem.

Kvantitatív kérdőívemet, amellyel a hazai ISO 14001 vállalkozások által az érintettjeik irányából megtapasztalt fenntarthatósági nyomásokat, illetve az ezeket befolyásoló tényezőket mértem fel, Konrad et al. (2006) stakeholder-mátrixa alapján a Babbie (2004) által meghatározott kérdőív-tervezési folyamatot végigjárva készítettem. E folyamat elemeinek végigjárása mellett segítségemre voltak még a témában végzett próbainterjúink is. A KKV-k társadalmi felelősségvállalásának, illetve fenntarthatósági szerepvállalásának sajátosságai miatt az eredeti, kifejezetten multinacionális vállalatokra kidolgozott kérdőívet jócskán meg kellett változtatnom. Módosítanom kellett például a Konrad et al (2006) által megkérdezett fenntarthatósági szempontokon, már csak az alkalmazott terminológia miatt is.

A kvantitatív kutatási fázis során a kvalitatív fázist követően 77 kérdőívet sikerült elektronikusan kitölteni a hazai, KÖVET-nél nyilvántartott ISO 14001 tanúsított vállalkozásokkal. Itt véletlenszerű mintavételt alkalmaztam, mintavételi keretül a KÖVET hazai ISO 14001 tanúsított vállalkozásokat nyilvántartó listája szolgált. Így eredményeim esetlegesen a KÖVET tagvállalatok vonatkozásában tekinthetők reprezentatívnak (e sokaságon belül ugyanis véletlenszerű mintavételi eljárást alkalmaztam). Ugyanakkor e sokaság esetében sem lehet ellenőrizni a minta összetételének megfelelőségét a sokaság hiányzó cégdemográfiai adatainak következtében. Továbbá, a minta alapjául szolgáló sokaság és mintavételi keret nem azonos a hazai ISO 14001 tanúsított vállalkozások sokaságával (hiszen vannak olyan vállalkozások, akik ISO 14001 tanúsítottak és nem KÖVET tagok), vagy a hazai vállalati szektorral. (Bár több eredményem logikusan általánosíthatónak tűnik e sokaságokra.)

IV. A KUTATÁS RÖVID ISMERTETÉSE

Dolgozatomat a fenntarthatóság közgazdaságtani elméleteinek összehasonlító bemutatásával kezdem. E részben az ökológiai közgazdaságtan fenntarthatósággal kapcsolatos álláspontjának elemzésén keresztül kifejtettem, hogy e paradigma a fenntarthatóság kapcsán milyen „alapvetésekből” indul ki. Mivel az ökológiai közgazdaságtan által felvetett elemzési szempontok a vállalati fenntarthatóság vizsgálatakor hasznosnak bizonyultak a vonatkozó irányzatok közti különbségek és hasonlóságok viszonylagosan egységes keretben történő bemutatásához és elemzéséhez, következtetésem, hogy **az ökológiai közgazdaságtan paradigmája megfelelő elméleti keretet nyújt a vállalati fenntarthatóság értékeléséhez.**

Dolgozatomban második tartalmi részében kifejtettem, hogy a hagyományos közgazdaságtani „szervezetelméletről”, a tulajdonosi érték maximalizálását célul kitűző vállalati magatartásról egyáltalán nem bizonyítható, hogy az a fenntarthatósághoz hozzájáruló vállalati gyakorlat lenne. Az e megközelítéssel szemben kritikus szakirodalom ugyanakkor sokféle, sokszor egymástól gyökeresen eltérő kritériumrendszert határoz meg a fenntartható vállalat számára, melyek a kvázi „business as usual” forgatókönyvektől a radikális változások követeléséig terjednek. Belátható, hogy mind az inkrementális változásokkal, mind pedig a radikális változásokkal kapcsolatban számos kétség merül fel, amennyiben azokat a makroszintű fenntarthatósághoz való hozzájárulás szempontjából elemezzük. Következtetésem, hogy a **vállalati fenntarthatóság operacionalizálása esetében bizonytalansággal találjuk szemben magunkat, aminek következtében az instrumentális racionalitás mellett hangsúlyt kap a folyamatok racionalitása, és így a társadalmi részvétel és deliberáció.**

A fentiekből következően dolgozatomban ezek után elemeztem, hogy a társadalmi részvétel, illetve deliberáció makroszintű koncepciói mikroszinten is értelmezhetők, és elsősorban az érintett-menedzsmentnek, vagy érintett-kapcsolat menedzsmentnek feleltethetők meg. Ugyanakkor e koncepciók fenntarthatóság szempontjából történő elemzése kapcsán a szakirodalom csak az általános elvek szintjén nyilatkozik, amelyeknek – a vállalati gyakorlat szempontjából elemezve – szervezetelméleti megalapozottsága nagyban vitatható. Következtetésem, hogy **azzal kapcsolatban, hogy milyen egy fenntarthatónak nevezhető érintettmenedzsment tevékenység, a szakirodalom nagyon korlátozott (normatív), szervezetelméletileg nem megalapozott válaszokkal rendelkezik.**

Dolgozatom szakirodalmi áttekintő részének utolsó részeként a vállalatok társadalomban betöltött szerepével foglalkozó főáramú szakirodalmat érintő azon kritikával foglalkoztam, amelynek értelmében ezen irodalom túlságosan is nagyvállalat-centrikus. Dolgozatomban e kritikát két szempontból vizsgáltam meg. Következtetésem, hogy e nagyvállalat-centrikusság a vállalati fenntarthatóság kapcsán problematikus, mert (1) nincsen bizonyíték arra, hogy a jelenlegi domináns nagyvállalati fenntarthatósági gyakorlat ténylegesen a fenntarthatóság irányába mutatna, illetve (2) e megközelítés nem alkalmazható a környezeti-társadalmi-gazdasági hatások jelentős részéért felelős KKV szektorra. Következtetésem, hogy a **vállalati fenntarthatóság elemzésekor fel kell hagyni a pusztán a nagyvállalati gyakorlatokra koncentráló megközelítések alkalmazásával.**

A kutatás szakirodalmi fázisából következtek empirikus kutatási célkitűzéseim (1. ábra), amelyekkel kapcsolatban az alábbi **empirikus kutatási eredményeket kaptam.**

Kutatásom első, kvalitatív fázisában a KKV-k társadalmi szerepének megértésére törekedtem. Ennek kapcsán azt találtam, hogy a hazai KKV-k számos módon hozzájárulnak a társadalmi tőke „termeléséhez”, és a **társadalmi tőke elmélete** által használt fogalomrendszer (informális kapcsolatok, normák, etika, értékek) **alkalmas a hazai KKV-k társadalomban betöltött és fenntarthatósági szerepének megértéséhez.**

Az ISO 14001 tanúsított vállalkozások működésének fenntarthatósági aspektusainak vizsgálatához kvalitatív és kvantitatív módszert egyaránt alkalmaztam. Eredményeim alapján kijelenthető, hogy **a vállalatok számára önnön hosszútávú fennmaradásuk biztosítása messze a legkiemelkedőbb cél. Ezen túlmenően a fenntarthatóság ökológiai pillérére lényegesen nagyobb hangsúlyt fektetnek, mint a társadalmi aspektusokra** – ez azonban magának az ISO 14001 szabványnak a meglétéből is fakadhat. Végül mind környezeti, mind pedig társadalmi tekintetben a helyi ügyek esetében aktívabbak, mint a nemzeti/globális ügyek esetében.

Az érintettek felől érkező fenntarthatósági nyomások elemzése kapcsán kiderül, hogy bár a vállalkozások meglehetősen sokféle, potenciálisan egymással konfliktusban lévő érintetti nyomással szembesülnek, **a fontos érintettek lényegesen alacsonyabb elvárásokat támasztanak a fenntarthatóság társadalmi és környezeti pilléréivel kapcsolatban, mint gazdasági téren.** Emellett az egyes érintetti elvárások közt egyaránt találhatóak szinergiák, illetve konfliktusok is. Bizonyos környezeti és/vagy társadalmi szempontból felelős/fenntartható működési aspektusok hozzájárulhatnak a vállalkozás gazdasági céljainak realizálásához, mások azonban kifejezetten ellentétesek azzal.

A vállalati működés fenntarthatósági aspektusainak fontosságán, illetve a vállalati fenntarthatósággal kapcsolatba hozható érintetti elvárásokon túlmenően empirikus kutatásom során azt is elemeztem, hogy milyen mögöttes vállalati jellemzők befolyásolják ezek alakulását. A KKV-k társadalmi felelősségvállalását taglaló szakirodalom alapján a következő mögöttes vállalati jellemzők hatását vizsgáltam (2. táblázat).

2. táblázat: A felelős/fenntartható cselekvést befolyásoló jellemzők operacionalizálása kvantitatív kutatásunkban

A felelős/fenntartható cselekvést befolyásoló jellemző	Az ennek mérésére szolgáló változó kérdőívünkben
Vállalati méret	Alkalmazotti létszám (fő)
A vállalkozás tulajdonosi szerkezete	A vállalkozás ügyvezetője (vagy annak családja) rendelkezik-e befolyásoló (25% fölötti) tulajdonosi részesedéssel?
	A vállalkozás ügyvezetőjének (vagy annak családjának) befolyásoló (25% fölötti) tulajdonosi részesedésének mértéke (%)
Az ügyvezető köztötődése a vállalkozás működési területétől szolgáló földrajzi helyhez	Az ügyvezető a vállalkozás székhelyétől szolgáló településen született.
	Az ügyvezető a vállalkozás székhelyétől szolgáló településen él ... éve.
A vállalkozás vevői szerkezete	A vállalkozás bevételeinek hány %-a származott a legnagyobb üzleti partnertől 2006-ban?
A vállalat munkaerőpiaci kapcsolatainak lokalitása	A vállalkozás székhelyén dolgozó alkalmazottak aránya lakóhelyük szerint (az összes alkalmazotthoz képest, %-ban, hozzávetőlegesen, 2006-ban)
A vállalat vevői kapcsolatainak lokalitása	Értékesítés (a nettó árbevétel %-ában, hozzávetőlegesen, 2006-ban) a vállalkozás telephelyétől szolgáló megyéből
A vállalat beszállítói kapcsolatainak lokalitása	Beszerezések (az összes beszerzés %-ában, hozzávetőlegesen, 2006-ban) a vállalkozás telephelyétől szolgáló megyéből

Forrás: saját szerkesztés

A felelős magatartást befolyásoló mögöttes tényezők vizsgálata alapján elmondható, hogy a befolyásoló tulajdonosi részesedés megléte – a kisebb vállalati mérettel egyetemben – a vállalati célok közül megnöveli a vállalkozás továbbörökítésének fontosságát és az

alkalmazottak jóléte iránti elkötelezettséget, ugyanakkor csökkenti a hagyományos felelősségvállalási eszköznek tekinthető szponzoráció esélyét. Az ügyvezető helyi kötődése emellett hozzájárul a vállalkozás helyi normáknak való megfeleléséhez, illetve helyi és országos környezeti-társadalmi célok viszonylagos felértékelődéséhez. A többi befolyásoló tényező hatása a vállalati működés fenntarthatósági aspektusaira kutatásaim alapján nem egyértelmű, illetve viszonylagosan marginálisnak tekinthető, sőt, a vállalkozások beszállítói és vevői kapcsolataikat kifejezetten szűk üzleti-gazdasági szempontok mentén értékelik. Azaz, a **felelős magatartást befolyásoló mögöttes tényezők közül a felelősségvállalást leginkább meghatározó tényezőknek a vállalati méret, a tulajdonosi szerkezet és a vállalkozás tulajdonosának/ügyvezetőjének helyi kötődése tekinthetők.**

Az érintetti befolyást meghatározó vállalati jellemzők elemzése alapján kijelenthető, hogy az ügyvezető helyi kötődése erősebb helyi kapcsolatrendszerrel, és ennek következtében bizonyos helyi érintettek irányából nagyobb észlelt befolyást eredményez. A nagyobb vállalati méret pedig a vállalat „láthatóvá válásának” eredményeképpen több helyi, illetve országos érintett nagyobb befolyását eredményezi. Emellett a befolyásoló tulajdonosi részesedés a család, míg a nagy vevők megléte e nagy volumenben vásárló érintettek csoportjának befolyását erősíti. Így az **érintetti befolyást leginkább meghatározó két vállalati jellemző az ügyvezető helyi kötődése, illetve a vállalati méret.**

Az érintetti elvárások típusait befolyásoló mögöttes tényezők kapcsán arra az eredményre jutottam, **hogy a nagyobb vállalati méret** mind az alkalmazottak, mind pedig a helyi közösség irányából észlelt magasabb mértékű, elsősorban a nemzeti szinttel és a belső vállalati (ökohatékony) működéssel kapcsolatos nyomásokat eredményez.

Továbbá, a fenti elméleti és empirikus kutatási eredmények mellett fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy **számos nem tendenciózus, a jelenleg rendelkezésre álló szakirodalmi ismeretek alapján nem magyarázható kapcsolat van a vállalati működést befolyásoló egyes szakirodalmi tényezők és a felelősségvállalás, érintetti kör és érintetti nyomások közt**, amelyeknek megértése további kutatásokat igényel. Különösen, hogy a vállalati felelősségvállalást számtalan, általam nem kontrollált változó befolyásolja.

V. A KUTATÁS ÚJ, ILLETVE ÚJSZERŰ EREDMÉNYEI

Kutatásom új, illetve újszerű eredményei kapcsán fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy bár kutatásaim a hazai ISO 14001-tanúsított vállalkozásokra vonatkoztak, logikusan feltételezhető, hogy legtöbb eredményem lényegesen nagyobb populáció – akár a teljes hazai vállalati populáció – esetében is megállják helyüket.

1. A hazai (ISO 14001 tanúsított) vállalkozások számára működésük fenntarthatósági aspektusai közül legfontosabb a vállalkozás hosszú távú működésének biztosítása. Ezen túlmenően a fenntarthatóság ökológiai pillére által támasztott követelményeknek való megfelelésre lényegesen nagyobb hangsúlyt fektetnek, mint működésük társadalmi aspektusaira.

2. A vizsgált vállalkozások a fontos érintettek irányából elsősorban üzleti-gazdasági dimenziókban érzékelnek elvárásokat, míg a kevésbé fontos érintettek tekinthető helyi közösség az, amely leginkább követelményeket támaszt a fenntarthatóság társadalmi és környezeti dimenziói kapcsán.

3. A felelős magatartást befolyásoló mögöttes tényezők közül a felelősségvállalást leginkább meghatározó tényezőknek a vállalati méret, a tulajdonosi szerkezet és a vállalkozás tulajdonosának/ügyvezetőjének helyi kötődése tekinthetők.

4. Az érintetti befolyást leginkább meghatározó két vállalati jellemző az ügyvezető helyi kötődése, illetve a vállalati méret. Az erősebb helyi kötődés a helyi érintettek irányából észlelt nagyobb befolyást, a nagyobb vállalati méret pedig a vállalat „láthatóvá válásának” eredményeképpen több helyi, illetve országos érintett nagyobb befolyását eredményezi.

5. Az érintetti elvárások típusait befolyásoló mögöttes tényezők tekintetében megállapítható, hogy ez esetben is különösen fontos tényező a vállalati méret, amely az alkalmazottak és a helyi közösség irányából észlelt magasabb mértékű, elsősorban a nemzeti szinttel és a belső vállalati (ökohatékony) működéssel kapcsolatos elvárásokat eredményez

VI. TOVÁBBI KUTATÁSI IRÁNYOK

Ahogy egyre közelebb értem disszertációm „befejezéséhez”, számos olyan „koncepcionális” kérdés merült fel bennem, amelyekre jelen értekezés keretei közt még nem állt módomban kitérni, ám terveim szerint jövőbeni kutatásaim fókuszát fogják képezni.

Először is, mint ahogyan azt már téziszüzetemben is említettem, jelen ismereteink alapján nem tudjuk megválaszolni annak kérdését, hogy milyen típusú érintettmenedzsment tevékenységet nevezhetnénk fenntarthatónak. Ebből fakadóan felmerül tehát kérdésként, hogy milyen feltételek teljesülése esetén tölthetné be az érintettmenedzsment tevékenység azon funkciókat, amelyet elméletben a fenntarthatóság szempontjából a társadalmi részvételnek, illetve deliberációnak tulajdonítunk? Másodsorban: szervezetelméletileg megalapozott „igény”-e a vállalatok irányába bárminemű normatív viszonyulás az érintettek irányába? Ezt szélesebben értelmezve: hol vannak a vállalatok fenntarthatósági szerepvállalásának határai? Vajon azok a jelenlegi vállalati felelősségvállalási diskurzus tabuin (gazdasági növekedés, amorális üzlet, a felelősségvállalás politikai természete) (Kallio 2007), esetlegesen további tabukon (korlátolt felelősség, szabad tőkemozgások) keresztül érthetők meg? Továbbá: milyen veszéllyel jár az, ha a környezeti és társadalmi felelősségvállalást inkább az üzleti szférától, nem pedig jellemzően a hagyományosan közgazdaságtani értelemben bizonyos közfunkciók megvalósítása érdekében létrejött államtól (vagy közösségtől) várjuk? Azaz: nem inkább felelős/fenntartható államra (vagy közösségre) lenne elsősorban szükségünk a fenntarthatóság irányába történő elmozdulás érdekében a felelős/fenntartható vállalat helyett?

TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

A. Könyvek és könyvrészletek

- Málovics Gy. (2009): The Social Role and Responsibility of Small and Medium-sized Enterprises – Results of an Empirical Investigation Applying the Social Capital Approach. In Bajmócy Z. – Lengyel I. (szerk.): Regional Competitiveness, Innovation and Environment. JATE Press, Szeged, pp. 222-236.
- Bajmócy Z. – Málovics Gy. – Tyetyák Zs. (2009): Technological Change and Environmental Sustainability: Limits of Techno-Optimism. In Bajmócy Z. – Lengyel I. (szerk.): Regional Competitiveness, Innovation and Environment. JATE Press, Szeged, pp. 255-264.
- Prónay Sz. – Málovics Gy. (2008): Lokális és fenntartható fogyasztás. In Lengyel I. – Lukovics M. (szerk.): *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged, pp. 184-203.
- Málovics Gy. (2007): Fenntartható növekedés? – a megújult lisszaboni stratégia kritikai elemzése a fenntarthatóság szempontjából. In Farkas Beáta (szerk.): *A lisszaboni folyamat és Magyarország*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged, pp. 217-232.
- Málovics É. – Nyíri Z. – Málovics Gy. (2005): A vállalati képzések fogadtatása külföldi tulajdonú és vegyes vállalatoknál a Dél-alföldi régióban. In Buzás N. (szerk.): *Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged, pp. 151-163.
- Málovics Gy. (2004): A helyi lakosok és turisták piacának szegmentációs sajátosságai a településmarketingben. In Buday-Sántha A. – Erdősi F. – Horváth Gy. (szerk.): *Évkönyv 2003, PTE KTK Regionális Gazdaságtan és Politika Doktori Iskola*, Pécs, pp. 264-276.

B. Folyóiratcikkek

- Málovics Gy. (2010): A környezeti igazságosság koncepciójának értelmezési lehetőségei és hazai relevanciája. *Kovács* (elküldve, lektorálás alatt)
- Kelemen E. – Málovics Gy. – Margóczy K. (2010): Ökoszisztéma szolgáltatások és tájhasználat-váltás az Alpári-öblötben. *Természetvédelmi Közlemények* (elküldve, lektorálás alatt)
- Málovics Gy. – Bajmócy Z. (2009): A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. *Közgazdasági Szemle*, 5. pp. 464-483.
- Tóth M. – Málovics Gy. – Tóth I. J. (2009): Fenntarthatóság – fenntartható fogyasztás – egyetemi hallgatók fogyasztásának vizsgálata alapján. *Vezetéstudomány*, 9, pp. 41-53.
- Málovics Gy. – Csigéné Nagypál N. – Kraus, S. (2008): The role of corporate social responsibility in strong sustainability. *The Journal of Socio-Economics*, 37, pp. 907–918.
- Málovics Gy. – Ván H. (2008): Az ökológiai fenntarthatóság és a regionális versenyképesség összefüggései. *Tér és Társadalom*, 2. pp. 21-40.
- Málovics Gy. - Rácz G. – Kraus, S. (2007): The Role of Environmental Management Systems in Hungary – Theoretical and Empirical Insights. *Journal for East European Management Studies*, 3. pp. 180-204.
- Málovics Gy. (2006): Környezettudatos vállalatirányítás. *Kultúra és Közösség*, 1. pp. 81-92.
- Málovics Gy. – Rácz G. (2005): A vállalati környezetvédelem hatása a versenyképességre. *Marketing&Menedzsment*, 4-5. pp. 19-27.
- Rácz G. – Málovics Gy. (2005): A vállalati környezettudatosság okai, kifejezésének módja és a sikerre való hatása. *Lépések*, 2. pp.

- Málovics Gy. (2005): A helymarketing települési szintű irányítási rendszere. *Falu Város Régió*, 1-2. pp. 32-36.
- Málovics Gy. (2004): A piacszegmentáció sajátosságai a településmarketingben. *Falu Város Régió*, 5. pp. 3-9.

C. Lektorált konferenciakötetek

- Tóth M. – Málovics Gy. – Tóth I. J. (2009): The Sustainability of the Consumption of University Students. In Vadovics E. – Gulyás E. (eds) (2008): *Sustainable Consumption 2008 – Academic conference proceedings. Internetes konferenciakötet*. pp. 150-160.
http://www.tve.hu/attachment/file/72/Sustainable_Consumption_2008_Proceedings_final.pdf
- Málovics Gy. – Imreh Sz. – Szakálné Kanó I. (2008): A kis- és középvállalkozások felelősségvállalásának értelmezése a társadalmi tőke elméletének tükrében. *Konferenciakiadvány a vállalati felelősségvállalásról szóló konferencia előadásaiból – internetes konferenciakötet*. pp. 112-137. <http://gtk.sze.hu/conferences/csr/letoltes/24/>
- Tóth M. – Tyetyák Zs. – Bajmócy Z. – Málovics Gy. (2008): The role of technological change in sustainability – a comparative study of environmental economics and ecological economics. In *Proceedings and Abstracts of the International Innovation Conference for Co-operation Development*. October 16-18, 2008, Pécs, Hungary, pp. 92-100.
- Ván H. – Málovics Gy. (2008): Natural Capital and Regional Competitiveness in Economic Trends. In *Proceedings of the 5th International Conference for Young Researchers*, CD-Book, 13-15 October, Gödöllő, Hungary.
- Málovics Gy. – Szakálné Kanó I. – Imreh Sz. (2008): Stakeholders' social and environmental expectations – preliminary results of an empirical study among Hungarian ISO 14001 certified companies. In *Proceedings of EMAN-EU Conference – Sustainability and Corporate Responsibility Accounting – measuring and managing business benefits*. 2008 október 06-07, Budapest, pp. 33-38.
- Málovics Gy. (2007): Az üzleti szféra változó (?) szerepe a természet megőrzésében. in. *Kultúra – Művészet – Társadalom: A kultúraközvetítés elmélete és gyakorlata c. 2006. március 6-8 között rendezett nemzetközi konferencia előadásai*. Szeged, pp. 253-259.
- Málovics Gy. (2007): The role of natural capital in regional development. *Proceedings of the 2nd Central European Conference in Regional Science (CERS)*, Novy Smokovec (Slovakia), 2007. October 10-13. pp. 648-655.
- Málovics Gy. (2007): A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. *Európai integráció – elvek és döntések. Gazdasági fejlődés Európában. II. Pannon Gazdaságtudományi Konferencia – Tanulmánykötet 1*, Pannon Egyetem, Veszprém, pp. 139-146.
- Málovics Gy. – Ván H. (2007): A vállalati környezetvédelem versenyképességi és fenntarthatósági aspektusai. *Európai integráció – elvek és döntések. Gazdasági fejlődés Európában. II. Pannon Gazdaságtudományi Konferencia – Tanulmánykötet 1*, Pannon Egyetem, Veszprém, pp. 147-158.
- Kaszaki Z. – Málovics Gy. (2007): A decentralizált megújuló energiatermelés szerepe és lehetőségei a regionális fejlődésben és fenntarthatóságban. *Régiók a Kárpát-medencén innen és túl*. Eötvös József Főiskola, Műszaki és Gazdálkodási Fakultás, Baja, pp. 41-45.
- Makra Zs. – Málovics Gy. (2006): The Geography of Formal Venture Capital and Private Equity Investments in Hungary. *4th International Conference for Young Researchers (Vol. II.)*, Szent István Egyetem, Gödöllő, pp. 98-102.
- Málovics Gy. – Varga T. – Ágoston Cs. (2006): A vállalati fenntarthatóság elméleti és gyakorlati értelmezései és a koncepció ellentmondásai. *Magyar Marketing Szövetség – Marketing Oktatók Klubjának 12. Országos Konferenciája – Innováció, társadalmi*

- felelősség, fenntartható fejlődés – marketing megközelítésben*, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest, pp.
- Málovics Gy. (2006): Az üzleti szféra változó szerepe a természeti erőforrások megőrzésében. *Tudás és versenyképesség pannon szemmel – Pannon Gazdaságtudományi Konferencia Tanulmánykötet I.*, Pannon Egyetem, Veszprém, pp. 31-37.
- Málovics Gy. – Rácz G. (2005): A környezettudatos vállalatirányítás alkalmazásának vizsgálata. *Évkönyv 2004-2005: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaság-tudományi Kara - IV. kötet*, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs, pp. 63-70.
- Málovics Gy. – Rácz G. - Csigéné Nagypál N. (2005): Corporate social responsibility and Environmental Management Systems as management practices in Hungary – theoretical and empirical insights. *Absurdity in the Economy*, konferencia CD, IAREP, Prague, pp.
- Málovics Gy. – Rácz G. – Kraus, S. (2005): Exploring the links between environmentally conscious corporate management and competitiveness in Hungary. *„Managing the process of Globalisation in New and Upcoming EU Members*, konferencia CD, University of Primorska, Koper, pp.
- Málovics Gy. (2004): The specifics of market segmentation in city-marketing, *3rd International Conference for Young Researchers*, Szent István Egyetem, Gödöllő, pp.

D. Fontosabb konferencia-előadások

- Málovics Gy. – Tóth, M. (2009): A Critical Analysis of Sustainability Indicators and Their Applicability on the Regional Level. *3rd Central European Conference in Regional Science*. October 7th – 9th 2009, Kosice
- Málovics Gy. – Kelemen E. (2009): Non-monetary valuation of ecosystem services: a tool for decision making and conflict management. *8th International Conference of the European Society for Ecological Economics – Transformation, Innovation and Adaptation for Sustainability*. 29th June – 2nd July, Ljubljana, Slovenia – konferencia CD
- Málovics Gy. - Kelemen E. - Margóczy K. (2008): Ökoszisztéma szolgáltatások a Szikrai-holtág környezetében. *„Molekuláktól a globális folyamatokig” - V. Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferencia*. Nyíregyháza, 2008. november 6-9.
- Tóth J.I. – Tóth M. – Málovics Gy. (2008): Ecological footprint and awareness of Hungarian students. *The Sixth International Journal of Teacher Education and Training (6. JTET)*, Anadolu University, Eskisehir, Turkey
- Málovics Gy. – Bajmócy Z. (2007): A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. *1. Országos Környezetgazdaságtani Ph.D.-konferencia*. 2007. november 27., Budapest.
- Málovics Gy. – Rácz G. – Kraus, S. (2005): Theoretical and Empirical Insights regarding the role of Environmental Management Systems in Hungary. *EURAM 2005 Annual Conference*, 2005 május 4-7., TUM Business School, Munich, Germany.